

ADİYAMAN'DA EVLİLİKLE İLGİLİ İNANÇ VE UYGULAMALAR

Abdulhamit TOPRAK^{1*}

¹Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Erbaa Sosyal ve Beşeri Bilimler Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı, Tokat, Türkiye

*a.edebiyat@hotmail.com

+ORCID: 0000-0003-0717-5148

Öz- Düğünler; bir yörenin, toplumun ve milletin kültürünü, folklorunu, gelenek ve göreneklerini ortaya koyan; aileleri ve toplumu birleştiren, akrabalık ilişkilerini güçlendiren dinamiklerdir. Her yörenin kendine özgü kültürü, folkloru ve gelenek-göreneklere sahiptir. İnsan hayatının önemli geçiş dönemlerinden biri olan evlilik; yapılan düğünle herkese duyurulur. Evlilik; kişiye toplum hayatında yeni bir kimlik kazandıran, ilk sosyal birlik olarak görülen ailenin oluşmasının temel dayanaklarından olan, soyun devamı için önemli bir yeri olan ve kültür, folklor ve gelenek-göreneklerin sürdürülmesi hususunda önem teşkil eden olgulardan biridir. Adıyaman yöresinde evliliklere ayrı bir önem verilir; çünkü evlilik "geniş aile" kültürünün temeli olarak görülür. Türk toplumunda evlilik; kız görme, kız isteme, düğün ve evlilik çeşitli aşamalardan oluşan önemli bir geçiş dönemidir. Yaptığımız araştırmada Adıyaman yöresinde, evlilikte bu geçiş döneminin her aşamasının görüldüğünü söyleyebiliriz; ancak her yörede olduğu gibi Adıyaman'da da bu geçiş dönemlerinin farklı bir şekilde icra edildiği görülmektedir. Ülkemizin kavşak bir noktada olması, savaş, göç gibi sebeplerden ötürü pek çok medeniyete ev sahipliği yapmıştır. Bu durum; kültürde, folklor ve gelenek-göreneklerde; dolayısıyla bir geçiş dönemi olan evlilikte de birtakım farklılık ve zenginlikleri de beraberinde getirmiştir. Yörede beşik kermesi, berdel, çok eşlilik gibi evliliklerin geçmişte az da olsa görüldüğü tespit edilmiştir. Günümüze geldikçe bu evliliklerin artık görülmediğini söylemek mümkündür.

Anahtar Kelimeler- Adıyaman, düğün, inaç ve uygulamalar

BELIEFS AND PRACTICES RELATED TO MARRIAGE IN ADIYAMAN

Abstract- Weddings reveals the culture, folklore, traditions and customs of a region, society and nation and they are dynamics that strengthen families and society and strengthen kinship relationships. Each region has its own culture, folklore and traditions. Marriage - one of the important transition periods of human life-is announced to everyone at the wedding. Marriage is one of the phenomena that gives a person a new identity in social life and it is one of the basic foundations of the formation of the family, which is seen as the first social unity and has an important place in the continuation of the lineage, and is important in the continuation of culture, folklore and traditions. Marriages are given special importance in Adıyaman region; because marriage is seen as the basis of the "extended family" culture. Marriage in Turkish society is an important transition period consisting of various stages such as seeing a girl, wanting a girl and wedding. In our research, we can say that every stage of this transition period in marriage is seen in the Adıyaman region; however, it is seen that these transition periods are carried out differently in Adıyaman, as in every region. Our country is at a crossroads and has hosted many civilizations due to reasons such as war and migration. This situation has brought with it some differences and riches in culture, folklore and traditions, and also in marriage, which is a transition period. It has been determined that marriages such as, decision on the future marriage of a boy and a girl in the cradle, bride exchange, and polygamy were seen in the region, albeit rarely, in the past. It is possible to say that these marriages are no longer seen today.

Keywords – Adıyaman, wedding, beliefs and practices

GİRİŞ

Düğünler; insan hayatının geçiş dönemlerinden olup evliliğin önemli safhalarından birini teşkil eden ve ait olduğu milletin folklorunu, kültürünü, yaşam tarzını, gelenek ve göreneklerini, örfünü, töresini yansıtan öğelerden biridir. Bir milletin sözlü kültürünün yaşanması ve yaşatılması hususunda önemli yer teşkil eden düğünler; birlik ve beraberliğin pekişmesi, ailelerin büyümesi ve yakınlaşması yönünden önemli rol oynadığı görülmektedir. Düğünler yanı sıra zamanda insanların günlük rutinlerinden uzaklaşıp hoşça vakit geçirmelerine, eğlence ve musiki gibi meslek gruplarının yaygınlaşmasına, sosyal ve psikolojik doyumların sağlanmasına yardımcı olur.

Ataman düğünle ilgili olarak şunları söyler: “Düğün deyince, elbette ki akla gelen evlenme düğünleridir. Evlenme düğünleri; yuva kurmak, ocağın tütmesi, soyun sopun üremesi ve devamı gibi toplumsal ve kutsal düzene bağlı bir temele dayandığı için her çağda, mümkün olduğu kadar parlak ve şatafatlı olmasına büyük önem verilmiştir.”(1992: 1) Yazılı kültür ve edebiyatımızın temel kaynaklarından biri olan Divânü Ligatit-it Türk'te de evlilik ve düğünle ilgili ifadeler yer verildiği görülmüştür: söz gelimi gelin sözcüğünün; “kel-” fiilinden türeyerek “kelin” olarak kullanıldığı görülmektedir.(Atalay, 1998: III-12) Damat sözcüğünün ise “küdhegü” olarak geçtiği görülmüştür.(Atalay, 1998: III- 166)

Düğünler; geleneksel toplumlarda daha çok önem ifade ettiği, gelenek ve göreneklerin daha çok görüldüğü, yeme içme kültürünün önemsendiği törenlerdir.

1. Adıyaman Tarihi ve Coğrafi Özellikleri

Adıyaman güneydoğunun en eski kadim kentlerinden birisidir. Kentin eskiliği ve konumu; kültürel bakımdan köklü bir geçmişe sahip olduğunu gösterir. Kadim ve köklü bir kültüre sahip olan Adıyaman geleneksel ve muhafazakâr bir toplum ve aile yapısının benimsenmesini beraberinde getirmiştir.

Halaçoğlu, Adıyaman ile ilgili şu bilgilere yer verir: “Güneydoğu Toroslar'ın Malatya dağları adı verilen kesiminin güney eteklerinde, deniz seviyesinden 725 m. yükseklikte kurulmuştur. Anadolu'nun en eski yerleşim alanlarından biri olan Adıyaman'ın eski adı Hısnımansûr'dur. Kaynaklarda, VII. yüzyılda buraya gelen Emevi kumandanlarından Kays kabilesine mensup Mansûr b. Ca'vene'ye izâfetle bu ismin verildiği zikredilmekte ise de başka bir rivayete göre bu isim Abbâsî Halifesi Ebû Cafer el-Mansûr'un adından gelmektedir. Ayrıca, Hârünürreşid'in halife olmadan önce burayı yeniden imar ve inşa ettirdiği de bilinmektedir. Bölgede Pirin, Zey, Haydaran, Palanlı ve Gümüşkaya'da yapılan kazılarda tarih öncesi medeniyetlere ait çeşitli kalıntılar bulunmuştur. Bunlardan, Adıyaman ve çevresinin sırasıyla Hitit, Humri, Mitanni, Kummuh, Asur, Pers, Kommagene krallıkları ile Roma ve Bizans hâkimiyetine girdiği anlaşılmaktadır. İlk İslâm akınlarına ise Hz. Ömer zamanında başlanarak asıl fetih hareketleri 670'e doğru Emevi Halifesi Muâvive devrinde gerçekleştirildi ve

Adıyaman, Samsat, Besni ve çevresi ele geçirildi. (1988:377)

Adıyaman'da aşiretlerin geçmişten günümüze kadar varlığını sürdürmesi, geleneksel ve muhafazakâr bir toplum ve aile yapısının sürdürülmesine katkıda bulunmanın yanı sıra toplumda birlik ve beraberliğin devam etmesini de sağlamıştır.

2. Evlenme Yaşı ve Biçimleri

Evlilikteki önemli ölçütlerden biri, bireylerin evlenme yaşına (buluğ)gelmiş olmasıdır. Evliliğin toplumsal ve bireysel bir olgu olması, birtakım şartlara bağlı olarak yapılmasını da beraberinde getirmektedir. Şöyle ki gerek damat gerekse gelin adayı için yaş ve ailede en büyük çocuk olmak gibi önemli bazı kıstaslar mevcuttur. Zira ailede yaşça bekâr büyük varken küçüğün evlendirilmesi pek hoş karşılanmaz. Öncelik büyüğün olmalıdır anlayışı ile hareket edilir. Ancak son zamanlarda bu anlayış değişmiştir. Gelişen ve değişen hayat koşulları, gelenek-göreneklerin her geçen gün zayıflaması, küçük çocuğun gurbette yaşamak ve çalışmak durumunda kalması, dolayısıyla tek başına hayatını idame ettirmesinin zorlaşması ve kent hayatının yaygınlaşması nedeniyle evlenme yaşı gelen küçük çocuğun; kendinden büyük olandan önce evlendiği görülmeye başlanmıştır.

“Berdel ve beşik kertmesi 1990 öncesine kadar nadiren görülmüş olsa da 1990 sonrasında bu evlilik anlayışının terk edildiğini söylemek mümkündür.”(K.K. 1)

Beşik kertmesi eski Türklerden günümüze kadar gelmiştir: Dede Korkut Kitabında, Bay Biçen Bey: “Beyler, Ulu Tanrı bana bir kız verecek olursa siz şahit olun ki, kızım Bay Büre Bey oğluna beşik kertme olsun.” der. (Ergin, 1989: 124)

Akraba evliliği geçmişte olduğu gibi bugün de tercih edilmektedir ve bu, daha çok akrabalık ilişkilerinin güçlü olduğu geleneksel toplumlarda görülür. Ancak günümüze baktığımızda akraba evliliklerinin önemli ölçüde azaldığını söylemek mümkündür. Teknolojinin her geçen gün gelişme göstermesi, hayat tarzlarının değişmesi, kent hayatının ağır basması, okuryazarlık oranının artması sayesinde evliliğin her aşamasında, tarafların birbirlerini görme anlayışının hâkim olduğunu ve bu anlayışın günümüzde geçerliliğini sürdürdüğünü ifade etmek mümkündür. Gelenek ve göreneklerin, âdetlerin ağır bastığı toplumsal düzende; bu anlayış yukarıda sayılan sebeplerden ötürü, günümüzde toplum bu anlayışı kabullenmek durumunda kalmıştır. Öyle ki günümüzde gençlerin önceden görüşüp evliliğe karar verdikleri, daha sonra ailelerine böyle bir niyetlerinin olduğunu haber verdikleri görülmektedir. Bu durumda ailelere düşen, büyüklük yapıp onların evlenmelerini sağlamaktır.

Yörede evlilik; sadece damat ve gelinin evlenmesinden veya yuva kurmasından ibaret değildir, aynı zamanda damat ve gelinin ailelerinin de birçok yönden bir aile olmasıdır. Aile olgusu, Türk Tarihi boyunca önemsenen ve el üstünde tutulan bir olgu olmuştur. Dünya milletleri içinde aile ve akrabalık bağlarının en fazla önemsendiği

toplumlardan birinin şüphesiz Türk toplumu olduğunu söylemek mümkündür. Türkler, tarih boyunca çok sağlam bir aile yapısına sahip olmuş, aile bağlarıyla son derece sıkı, güçlü ve dinamik bir toplumsal yapı oluşturmuşlardır. Böylece her iki aile; iyi günde, kötü günde birlikte hareket eder, acı tatlı her şeylerini paylaşırlar. Bu; aile olmanın, gelenek ve göreneklerin getirdiği bir anlayıştır; bu durum ailelere damat ve erkek tarafı olduğunu unutturmaz, sohbet ve muhabbetler; saygı, sevgi, gelenek ve göreneklere göre yapılır.

Türk kültür ve ananesinde aile toplumun temel kurumlarından ve dinamiklerinden biridir. Bu nedenle evlilik aileler ve toplum nezdinde büyük bir öneme sahiptir. Evliliğin temelinde aile olmak, yuva kurmak, neslin çoğalması, bir ve beraber olmak, akrabalık ilişkilerinin güçlendirilmesi gibi amaçlar vardır. Evli kişilerin toplum nezdinde farklı bir yeri olur. Şöyle ki kişi evlendiği için, gerek ailesi gerekse toplum tarafından daha değerli olur; çünkü çiftler artık bir anne ve baba adaydır; ailenin ve toplumun büyümesine katkıda bulunacaktır.

Kadim ve köklü bir geçmişi olan “baba aile düzeni”, Adıyaman yöresinde de görülmektedir. Oğuz Kağan destanında Türk aile düzeni ile ilgili şu bilgilere rastlamaktayız: “Oğuz efsanesinde görülen aile düzeni, daha çok baba ailesi ile ilgili idi.”(Ögel, 2001:56) Oğuzlarda ve Adıyaman yöresinde Türk aile yapısının “baba aile” şeklinde olduğu çıkarımında bulunabiliriz. Baba; aileye hâkim, sözü geçen ve saygı duyulan, bazen toplumda ağırlığı olan bir aile reisi, bazen de toplumun önder kişilerindedir.

Düğünden önce her iki ailenin belirlediği bir tarihte, ev düzme için alışverişe çıkılır. Bu alışverişte, damat tarafı ev eşyalarını daha çok gelin adayının istekleri doğrultusunda alır. Gelin tarafının alacağı eşyalara da damadın büyükleri ya da işi bilen yakın akrabaları karar verir. Her iki durumda aileler birbirlerinin ekonomik durumlarını gözeterek alışverişini yapmaya çalışır. Günümüzde ailelerin bu anlayışı değişmiştir. Eşyalar ya daha önceden alınıyordu ya da sadece damat ve gelin aday kendi beğenilerine göre ev eşyalarını almaktadırlar. Aslında ailelerin; damadın yakınları ve gelinle ev eşyalarını alması gelenektir, bu geleneğe rale (düğün alışverişi) denir.

Evlilik; her iki ailenin kültür, gelenek ve görenek, düşünüş, yaşayış tarzı, sosyo-ekonomik yapı bakımından birbirine denk ve uygun olmayı gerektirir. Bunun sebebi, evlenecek olanların aile içi herhangi bir anlaşmazlık ve huzursuzluk yaşamaması, sosyo-ekonomik anlamda birbirlerine zor durumda bırakmaması isteğidir.

Bu hususta Yusuf Has Hacıp Kutadgu Bilig’de: “Evlenecek kızın soyu-sopu ve ailesi iyi, kendisi de hayâ ve takva sahibi, temiz biri olması gerektiğinden özellikle bahseder.”(1991:324-325)

Günümüzde bu anlayış değişmiş, farklı kültür ve aile yapısına sahip kişilerin de evlendiği görülmüştür. Gelişen teknoloji, değişen hayat koşulları, gelenek ve göreneklerin

her geçen gün daha çok zayıflaması; bu anlayışın değişmesine yol açmıştır. Gelişen teknoloji ve neslin yenilenmesi, yetişen yeni neslin toplum kültüründen, ananelerinden kayıtsız bir şekilde büyümesi, çoğu unsurdan olduğu gibi evlilikte de anlayış değişikliğine yol açmıştır.

“Yörede daha çok tek eşlilik görülür, çok eşlilik nadiren görülmüştür; hatta son 30-40 yılda çok eşliliğin hiç görülmediğini söylemek mümkündür. Evlilik yaşı; 1960 - 1990 arası yıllarda nadiren 15 - 20 yaşları arasında görülse de genel itibariyle bireylerin reşit olmasından sonra yani 18 yaşından sonra evlendiği daha çok görülmüştür.”(K.K. 5) Yörede 1990 yıllarına kadar 20 yaşına kadar evlen(e)memiş kız veya erkeklere evde kalmış gözüyle bakıldığından, daha erken yaşlarda evliliklerin görüldüğü söylenebilir. Ancak son yıllarda değişen hayat koşulları, gelenek ve göreneklerin terki nedeniyle daha geç yaşlarda evliliklerin arttığı görülmüştür.

3. Evlilik Aşamaları

3.1. Kız isteme

Kız istemeye; ailelerin belli bir gün üzerine anlaşması sonucu, aile büyükleriyle birlikte istemeye gidilir. Kız isteme evresinden önce, evlenme çağı gelen erkek bireyin, evlenmek istediğini bir şekilde belli etmesi veya ifade etmesi gerekir. Yörede; çok eskiden, evlenmek isteyen erkek çocuk, ya bıyık bırakarak ya da pilavın ortasına kaşık saplayarak evlenmek istediğini belli ederdi. Bunun haricinde erkek çocuğun anne ve babası, evlenme yaşının geldiğini düşündükleri çocuğuyla konuşarak veya erkek çocuğun ağzını aramak için; falancanın güzel, maharetli, huyu suyuna uygun kızı var gibi ifadelerle hem çocuğun evlenmek isteyip istemediğini hem de sevdiği bir kızın olup olmadığını öğrenmeye çalışırlardı. (K.K. 7)Sevdiği bir kız olmazsa aile erkek çocuğuna, kendilerine ve çocuğuna uygun olduğunu düşündükleri kızı, çocuğuna söyler, çocuğun kabul etmesi üzerine kızı istemeye gidilirdi. Kız isteme bunlardan sonra başlardı.

Kız isteme; Türk kültüründe evliliğin ilk adımı olması hasebiyle önemsenen merasimlerden biri olmuştur. Ailelerin birbirini tanıma ve kaynaşmaları açısından önem teşkil eden bir tören olarak görülür. Damat tarafı kız istemeye gitmeden önce kızın; ahlakını, görgüsünü, ailelerine uygun biri olup olmadığını, edepli olup olmadığını ve maharetini öğrenmek için bir araştırma yapar. Yapılan araştırma neticesinde kızın toplum ve aile hayatının maddi ve manevi yapısına uygun olması halinde, kız isteme eylemi gerçekleştirilir. İstenecek kızın komşularına, diğer tanıdıklarına ve akrabalarına üstü kapalı bir şekilde çeşitli sorular sorularak kızın özellikleri öğrenilmeye çalışılır; hatta kızın ailesi komşu, tanıdık veya akraba ise bir akşam kız evine ziyarete gidilerek kız tanınmaya çalışılır.

Bu hususta Örnek, şu ifadelerle yer verir: “Geleneksel kesimde evlenme işine girişme, kız bakma, kız arama, kız soruşturma ile başlar. Oğullarını evlendirmek isteyen aileler; ilkin akrabalarından, komşularından, yakın

çevrelerinden başlayarak kız aramaya çıkarlar.”(2014: 263)

Akraba, komşu ve yakın çevrelerinde başlamaları; bir anlamda, ailenin istediği gelin adayını bulmak istemeleri ve akraba ve yakın çevreden olan kızın gelenek-görenek ve kültür gibi pek çok yönden ailelerine uyumlu olacağı düşünüldüğünden dolaydır. Her aile, çocuğuna; uyumlu, yetenekli, ahlaklı ve huyu güzel olan bir eş adayını bulmak ister. Bu kriterler Türk kültür ve toplum hayatından çok eski zamanlardan beri varolagelmektedir. Amaç; her iki tarafın da sağlıklı ve huzurlu bir evlilik gerçekleştirmiş olmalarıdır. Bu husus Dede Korkut Kitabında, destanlarda ve yazılı pek çok eserde geçer.

Dede Korkut ev hayatı bakımından kadınları bir tasnife tabi tutar ve Karılar dört türlü olduğunu ifade eder: “Birisi solduran soydur, birisi tolduran topdur, birisi evün tayakıdır, birisi niçe söylerisen bayagıdır. İvün tayakı oldur ki yazıdan yabandan bir konuk gelse, er adam evde olmasa, ol anı yedirür, içürür, ağırlar, azizler, gönderür. Ol Ayşe, Fatma soyıdır. Hanum anun bebekleri yitsün, ocağına buncalayın avrat gelsün. Geldük ol kim solduran sopdur, sabahdanca yerinden uru turur, elin yüzün yumadın tokuz bazlamaç bir külek yoğurd közler, toyunca tika basa yer, elin böğrine urur, aydur: Bu evi harab olası ere varaldan berü dahi karnum doymadı, yüzüm gülmedi... Ah nolaydı, bu öleydi, birine dahi varayıdım, umarımdan yahşi uyar olaydı der. Anun gibinün Hanum bebekleri yitmesün, ocağına buncalayın avavrat gelmesün. Geldük ol kim tolduran topdur, depidinçe yirinden uru turdı, elin yüzün yumadan obanın ol uçından bu uçına, bu uçundan ol uçına çarpışdırdı. Kov kovladı, din dinledi; öyledence gezdi. Öyleden sonra ivine geldi, gördi-kim uğrı köpek yike taya ivini birbirine katmış, tavuk kümesine sığır tamına dönmüş. Konşularına çağrur ki; kız Zeliha, Zübeyde, Ürüveyde, Can kız, Can paşa, Ayna Melek, Kutlu Melek, ölmeğe yitmeğe gitmemiş-idüm, yatacak yerüm gine bu harab olasıydı; nolay- idi benüm evüme bir lahza bakay-idünüz, konşu hakkı, Tanrı hakkı deyü söyler. Bunun gibinün hanum bebekleri yitmesün.”(Özsoy, 2006: 52-53)

Yörede misafirperverlik, gelenek ve göreneğe uyma, ahlaka önem verme gibi sebeplerden ötürü, Dede Korkut'ta övülen bir gelin ve eş; hem damadın ailesinin hem de damadın arzu ettiği ve evleneceği kişide görmek istediği özelliklerdendir. Bu anlayış; yüzlerce yıl önceden günümüze ulaşmış ve günümüzde de geçerliliğini sürdürerek gerek toplumsal hayatta gerekse aile hayatında önem teşkil etmektedir.

Damat tarafı kız istemeye gitmeden önce, kız tarafına yakın akrabaları aracılığı ile haber verilir. Bunun için kız tarafı biraz süre ister, istenilen süre zarfında erkek tarafı ve damat araştırılır. Amaç damat ve damadın ailesinin kendi ailelerine uygun olup olmadığını öğrenmektir. Ayrıca yine bu süre içinde aile bireyleri ile bir toplantı gerçekleştirir. Bu toplantıda kızın anne – babası, gelin adayı ve çocukları olur. Damat ve ailesi ile ilgili bütün aile bireyleri fikrini beyan ettikten sonra, nihai karar anne ve baba tarafından verilir. (K.K. 4) Ancak geçmişten günümüze kadar bu anlayışın değiştiği görülmüştür. Söz gelimi, aile bireyleri

kendi aralarında toplanıp karar vermeden önce, yakın akrabalara haber verilir. Kızımızı isteyen var, sizin bu husustaki fikriniz nedir diye şeklinde görüş sorulurdu. Bundaki amaç yakın akrabalardan kızı isteyen olup olmadığını öğrenmektir. Eğer yakın akrabalardan isteyen olmazsa o zaman damat tarafına, belirlenen gün kız istemeye gelebilecekleri haberi verilir. Kız tarafının haber vermesi, kızını vereceğinin göstergesiydi; kız istemeye damat adayının anne ve babası ile birlikte yakın akrabalardan aile büyüğü olarak kabul edilen birkaç kişi ile gidilir, damat adayı kız isteme merasiminde bulunmaz.

3.2. Sakal Öpme

Sakal öpme geleneği Adıyaman'da düğün merasimlerinin önemli aşamalarından biridir. Geleneksel bir yer olan Adıyaman'da bu geleneğin günümüzde de sürdürüldüğünü söylemek mümkündür. Yörede kız isteme gelenek ve göreneklerin yanı sıra dinî usullere göre gerçekleştirilir.

Kız; Allah'ın emri ve Peygamber Efendimizin kavli ile kızınızı oğlumza istiyoruz, sözleriyle istenir ve söz kesilmiş olur. Yörede buna sakal öpme denir. Bu merasim mevsimine göre, yatsı vakti veya yatsı ile akşam namazı arasında yapılır. Damat tarafı, davet edilen kişi sayısına göre büyük bir tepsi baklava ile birlikte kız tarafına yoğurt götürür. Sohbet ve muhabbetten sonra Baklava ve beraberinde yoğurt yendikten sonra, aynı usulle kız yine istenir, yörede buna da kız isteme denir. Tören bittikten sonra davetlilerin içinde imam/hoca varsa o dua eder, yoksa güngörmüş ve önder olarak görülen yaşlı biri tarafından hayır duası yapılır. Daha sonra kız tarafı ev eşyası, altın miktarı vs. neler istediğini söyler ve ona göre hareket edilirdi. Kız tarafının isteklerinin damat tarafının imkânları ölçüsünde olmasına genelde dikkat edilir; ancak bazı yerlerde bu ölçüye dikkat edilmediği de görülmüştür. Kız tarafı kızı verdikten sonra kalıng/kalın (güvence bedeli) ister. Gelin tarafı gelin olacak kızları için bir miktar takı(altın), bir halı, yatak, ayna vs şeklinde bir çeyiz sandığı hazırlar. (K.K. 5)

Günümüze geldiğinde, bazı yerlerde kız tarafının, damat tarafının maddi imkânlarını çok zorladığını görüyoruz ama büyüklerin araya girmesi ile orta yolun da bulunmaya çalışıldığına rastlamaktayız. Yörede altın ve diğer ziynet eşyalarına önem verilmesi, evliliğin oldukça damat tarafını oldukça güç durumda bıraktığı görülmektedir.

3.3. Nişan

Evlilik öncesi yapılan bir çeşit akit/sözleşme olan nişan, evlenmeleri uygun olan kişilerin, birey ve aileler arasındaki karşılıklı sözleşme veya vaattir.

Acar: “Evlenmeleri câiz olan iki kişinin birbiriyle evlenmeyi karşılıklı olarak vaat etmesi anlamına geldiğini söyler.” (2007: 152) Geçmişte nişan törenine damadın ve gelinin yakın akrabaları çağrılır ve nişan töreni kız evinde yapılırdı. Ancak günümüzde, nişan törenine her iki tarafın anne-baba, dede ve amcalarının katıldığını görülmektedir: “Nişan zamanı damat tarafı; nişan elbisesi, kız tarafının istediği altını vs götürür. Eskiden yüzük takma geleneği

olmadığı için yüzük takılmazdı, sadece altın bilezik, kolye vs takılırdı. Damat nişan merasimine katılmazdı. Kız tarafı ise damada gümüş ve altın yüzük, takım elbise; damadın anne ve babasına imkânları ölçüsünde çeşitli hediyeler alırlardı.”(K.K. 11)

Nişan töreninde damat tarafının getirdiği baklava ve ev sahibinin ikramları yendikten sonra, yapılan nişanın hayırlı olması için dua edilir ve oyun oynanmaz, müzik çalınmazdı. Duadan sonra nişan töreni biter ve kız evinden ayrılır.

Yağınlı, nişan töreni için şu bilgilere yer verir: “Nişan töreni başladığında oyunlar oynanırken gelin de oynayanların yanına getirilir, gelin kendi etrafında yavaş yavaş dönmeye başlar; bu esnada geline nişan için alınan elbiseler gelinin boynuna atılır, arkasından akrabalarından da bu şekilde hediyesi olan varsa onlar da hediyelerini gelinin boynuna atarlar. Gelin hanım dönmeyi durdurur, talihi iyi olduğu herkesçe bilinen bir bayan tarafından gelinin başında şeker kırılır, daha sonra gelinin yüzüğü takılır, misafirlere şeker dağıtılır, damadın yüzüğü kendisine gönderilir.”(2004:181)

“Nişan töreninde gelinin oynadığı çoğu zaman görülmüştür. Gelinin başında talihi iyi olduğu düşünülen bir bayan tarafından şekerin kırılır ve gelin damat evine getirildiğinde, damadın evinin üstünden gelinin üstüne şeker atılır/dağıtılır; amaç; bu vesileyle gelin ve damadın birbiriyle iyi geçineceğine inanılmasıdır.”(K.K. 11)

Günümüzde ise nişan törenine damat adayı katılır ve yapılan dua ile gelin ve damat adayına yüzükleri bir aile büyüğü tarafından takılır. Nişan töreninden sonra neşeli müzikler eşliğinde oyunlar oynanır, halaylar çekilir, daha sonra nişan töreni biterdi. Nişandan sonra gelin adayına Ramazan bayramında; kıyafet, yüzük gibi çeşitli hediyeler; kurban bayramında ise kurbanlık koç götürülürdü. Kız tarafının erkek tarafına böyle bir hediye vermesi ise görülmez.

Nişan ile düğün arasının uzun tutulmamasına dikkat edilir; çünkü aranın uzaması; hem dinî açıdan, hem toplum tarafından hoş karşılanmaz hem de uğursuzluk, nişanın bozulması gibi pek çok olumsuzluğa sebep olacağına inanılır.

Ebû Hureyre radiyallahu anh demiştir ki Resûlullah (sallallahu aleyhi ve sellem) şöyle buyurdu:

“Yedi şey size mâni olmadan salih amelleri işlemekte acele ediniz! Yoksa siz, hâlâ unutturan fakirlik, azdıran zenginlik, keyfinizi kaçırın hastalık, bunak hale getiren ihtiyarlık, ansızın geliveren ölüm, beklenen en şerli şahıs olan Deccal yahut belası en müthiş ve acı olan kıyametin size gelip çatmasını mı bekliyorsunuz?”(Nevevî, 2011: 48)

Görüldüğü gibi burada da nişan ile düğün arasındaki vaktin çok uzun tutulmaması gerektiğine vurgu yapılmaktadır. Vaktin uzun tutulması aynı zamanda evlenecek adaylar arasında bir soğukluğa neden olabileceği inancı da yaygındır. Her iki aile de bu süreyi uzatmamak için

birbirlerini zor duruma düşürmeden düğünü uygun olan en kısa zamanda yapmaya çalışır. Geçmişte askerlik, yoksulluk, gurbete çıkma gibi sebeplerden ötürü nişan ve düğün arasındaki zamanın uzun tutulması, yukarıda sayılan birtakım huzursuzluklara neden olduğu görülmüş ve günümüzde artık koşulların daha iyi olması sayesinde düğünler en kısa zaman içinde yapılmaya başlanmıştır. Hatta bu hususta atalarımız; yuva kuranın yardımcısı Allah'tır diyerek düğünün en erken sürede yapılmasını salık vermişlerdir.

3.4. Düğün

Düğün; toplum ve kişi hayatında önemli bir yeri, bireyler için ise yeni bir hayatın başlangıcı olan evliliğin önemli basamaklarından biridir. Toplumun kültürünü, folklorunu ve gelenek-göreneklerini önemli ölçüde yansıtan ve evliliğin ilanı olan bir unsurdur.

Düğünler; eskiden damat ailesinin kapısının önünde, sokak ortasında, köyde; davul zurna eşliğinde yapılırdı, gelen çoğu misafir; davulcuya ve zurnacıya bahşiş vererek davulcunun ve zurnacının daha şen şakrak davul zurna çalmasını sağlardı. Günümüzde bu anlayış yerini; düğün salonlarına bırakmıştır. Artık düğünlerin vazgeçilmez adresi düğün salonları ve çeşitli telli ve elektronik çalgılarla birlikte, yörenin önde gelen ses sanatçıları olmuştur. Yöresel sanatçı; ulusal ve Adıyaman yöresine ait parçalar okuyarak kâh eğlendirir kâh hüznlendirirdi. Yöresel türkü ve şarkılar daha çok söylenirdi; zira düğünde yöresel oyunlar oynamak için, daha çok yöresel sanat eserlerinin okunması istenirdi. Sevinç ve hüzn bir arada olurdu; ama neşeli parçalar daha çok tercih edilirdi.(K.K. 7)

“Evlilik âdetleri içerisinde en önemli bölümü teşkil eden düğünler; bütün milletler için somut ve somut olmayan kültürel miras ürünlerinin (çeşitli ritüeller, gelenekler vs.) icra edildiği ortamlardır.” (Irmak, 2018: 242) Toplum ve kişi hayatında önemli bir yeri olan ve bireyler için yeni bir hayatın başlangıcı olan evliliğin önemli basamaklarından düğünler, Türk kültürünü, folklorunu ve gelenek-göreneklerini önemli ölçüde yansıtan ve evliliğin ilanı anlamını taşımaktadır. Düğünle ilgili olarak Saraç şu ifadeleri kullanır: “Kız beğenme ile başlayan sürecin son aşaması olan düğün, resmî nikâhtan sonra, içinde yaşanan toplumun da bir nevi onayıdır. Asıl amaç gelin ve damadın birlikteliğinin toplum üyeleri önünde bir kez daha geçerli kılınmasıdır.”(2014: 61)

Düğünler; gelenek ve göreneklerin, örf ve âdetlerin uygulandığı önemli aşamalardan biridir. Bununla ilgili Alsaç'ın şu ifadelerine yer verdiği görülmektedir: “Örf ve âdetlerin en canlı uygulamalarından biri evliliğin düğün aşamasıdır. Düğün, aile olma bağlamında ortak yaşamı, kutsal değerleri vb. kültür kodlarının işlev kazandığı bir törendir. Geleneklerin uygulanması bakımından düğün törenleri evlilik aşamalarının paylaşımını yansıtan ve geleneklerin korunduğu önemli bir aşamadır.”(2022:103)

“Düğünden bir hafta önce davetiyeler dağıtılır. Bu davetiye bazen zarf içinde düğüne davet etmek için bir mesaj, bazen

de davet zarfı yerine gömlek, kumaş gönderilirdi; fakat gömlek ve kumaş düğün sahibinin yakın aile dostlarına, akrabalarına gönderilirdi. Davetiye dağıtan kişiye, daveti alanlar kendi imkânları ölçüsünde para(bahşiş) verirdi. Düğün; bayrak asma âdetiyle cuma günü öğleden sonra başlar, üç gün üç gece sürerdi, bayrak direğinin ucuna soğan geçirilir ve/veya üzerlik otundan yapılmış bir nazarlık takılır.”(K.K. 3)

Bayrak asmak, düğün evine bayrak dikmek, yörenin pek çok yerinde görülen eski bir âdettir. Düğün bayrağın dikilmesi ile başlar ve gelin karşılamaya gidildiğinde bayrak alınır ve gelin böylece aynı bayrakla karşılaşılır. Bayrak asılmasının sebebi, düğünün başladığını haber vermektir. Bayrak direğinin ucuna soğan ve/veya üzerlik otundan yapılan nazarlık takılır. Bunun sebebi de nazardan korunma ve düğünde herhangi bir olumsuzluğun meydana gelmemesi isteğidir.

Nazarla ilgili olarak Hz. Peygamber şu hadisi söylemiştir: “Göz değmesi haktır. Deveyi kazana, insanı da kabre girdirir.” (El Aclûnî, 2019: 76)

“Düğün yemeği için büyük ve küçükbaş hayvanlar kesilir, kesilen hayvanların etini erkekler doğramaya çalışırken köyün kadınları da düğün yemeğini hazırlar. Düğün yemeği imece usulü ile davetlilerin sayısına göre büyük yedi sekiz kazanda hazırlanır. Düğün süresince ikram olarak gelen davetlilere ayrıca çay, kahve, soğuk içecekler ikram edilir. Düğün sahibi sadece bu hizmeti yerine getirmek için birkaç kişiyi görevlendirir; zira yörede gelen misafirler en güzel şekilde ağırlandıktan istenir ve düğünler, bu durum ailenin kendisini göstermenin bir aracı olarak da değerlendirilir. Köyde bulunan yakın akraba, konu komşudan düğün yemeğini yapmak için kap kakac getirilir. Düğüne dışarıdan gelen davetlilerin oturumaları için mevsim yazsa damlara halılar serilir, yemek verilir.” (K.K. 11) Düğün evinde yatacak yer yetmezse yakın akraba ve komşular misafirleri evlerinde üç gün üç gece yatırılır. Yatıya kalan misafirler kahvaltılarını misafir oldukları evlerde yapar. Üç gün üç gece süren düğünde her gün iki öğün (öğlen ve akşam) yemek hazırlanıp ikram edilir. Düğün yemekleri büyük kazanlarda yapılır. Bu yemekler; etli kuru fasulye etli pilav, baklava ve içecek olarak da daha çok ayran tercih edilir. Düğünlere yörede ayrı bir önem verilir. Aileler imkânları dâhilinde dillere destan bir düğün yapmaya çalışır. Düğün, bir anlamda her iki ailenin, özellikle de damat tarafının kendini ispatlama, gösterme simgesi olarak görülür.

“Gelin ve damada düğün yemeği yedirilmez; çünkü bu yemeğin gelin ve damat arasında geçimsizliğe sebep olabileceği düşünülür.”(K.K. 7)

Günümüzde bu anlayış değişmiş; gelin ve damadın düğün yemeğini yediği görülmeye başlanmıştır. Bu durum; zamanla gelenek ve göreneklerin, inanışların değiştiğini gösterir. Gelenek ve görenekler, inanışlar; toplumların sosyal, ekonomik, okuryazarlık oranına ve dış etkilere açık olup olmamalarına göre, değişimi yaşayan önemli toplumsal değerler olarak kendini göstermektedir. Şehir kültüründe bu değişimin daha hızlı olduğunu söylemek mümkündür.

Fotoğraf 1.(K.K. 13)

“Düğünde davul zurna eşliğinde yöresel oyunlar oynanır; ancak damadın ve gelinin anne babası, gelin ve damat, oyunlara hoş görülmediği için katılmazlar. Oyunlara düğüne gelen davetliler, akrabalar, komşular ve gençler katılır.”(K.K. 3)

Bu hususta Eker şu bilgilere yer verir: “İnsanları bir araya getiren, bireyler arasındaki sosyal bağları güçlendiren, ortaklığı pekiştiren; kişilerin birbirlerine ve topluma karşı nasıl hareket etmeleri gerektiğini gösteren; insanları sahip oldukları mirasın bilincine vardırıarak, gelenek-göreneklerini, inançlarını, değer yargılarını, törelerini canlandıran; eğlendiren, mutluluk veren fonksiyonları ile ‘düğün’, Türk kültürünün en önemli ve temel unsurlarından biridir.”(2000:92)

“Geçmişte düğün hediyesi/takıları için ayrı bir zaman dilimi veya tören yapılmazdı. Hediye/takı(altın) getiren misafirler; damadın ailesinin evine hediye/takılarını takdim ederlerdi. Hediyeler; daha çok 15-20 kiloluk küp şeker, yemeklik yağ veya küçükbaş hayvan, çeşitli ev eşyalarından oluşurdu.”(K.K. 13) Fakat günümüze gelindiğinde bu anlayışın değiştiğini görmekteyiz. Hediye/takılar damat ve geline verilir veya kurulan bir masaya konulan küçük kutulara koyulmaya başlanmıştır.

3.5. Kına Gecesi

Cumartesi gecesi gelin kınası yakılır. Gelin kınası yakılacağı zaman âdet olduğu üzere bakır ve büyük bir leğenin üzerine gelin oturtulur. Gelinin kınasına damat, damadın anne ve babasından başka herkes gidebilir. Damadın, gelin kınasına gitmemesi, Türklerde çok eski zamanlardan beri görülen gelenektir. Toplumun gelenek – görenekleri, kültürü, yaşam tarzı, inançlarının edebi eserlere yansımaları kaçınılmazdır. Gelenek - görenek ve kültür; bir milleti millet yapan önemli faktörlerdendir. Dolayısıyla her millet, gelenek – görenek ve kültürünü yaşayarak ve yaşatarak kendinden sonraki nesle aktarmak ister; zira bir milleti millet ve toplumu toplum yapan öğelerin başında yaşanan ve yaşatılan gelenek ve göreneklerdir.

“Gelin Taşları” efsanesinde de damadın gelin evine gitmediği ifade edilmektedir: “Erzurum’un Aşkale İlçesinin Kandilli Bucağına bağlı Merdiven köyünde,

evlenme çağına gelen delikanlıya komşu köylerinin birinden güzel bir gelin getirilmektedir. Gelini getirecek alayda damadın erkek kardeşi de bulunmaktadır. Bölgenin âdetine göre damat, gelin getirecek alayda bulunmaz.” (Sakaoğlu, 2013: 17).

“Kına gecesi; kız tarafında yapılır ve yakın akraba ve misafirlerden oluşan bir grup kız evine akşam vakti gider ve gelinin eline kınayı yakar. Kına gecesinde çeşitli oyunlar oynanır ve türküler söylenir:

Şehirden bu yana gelin almak zordur, zor
Şehirden diğer yana da gelin almak zordur zor
Kim kışın gelin alırsa çok zor olur, çok zor.
Kışın karlıdır, gelin almak zordur, zor.(K.K. 5)

Bu türkü ile gelin ve annesi ağlatılır. Gelinin avucuna kına yakılacağı zaman, gelinin başına önce beyaz bir tülbent (başörtüsü),beyaz tülbendin üstüne de kırmızı yazma çekilir; buradaki amaç gelinin yüzünün görülmesini engellemektir. Son zamanlarda gelinin avucuna koyulması için, gelinin kaynanası tarafından kınaya gelen genç davetlilere küçük bir altın verilir ve bu küçük altın gelinin avucuna kına yakılmadan önce koyulur. Gelinden kalan diğer kına da düğüne gelen davetlilerin eline sürülür. Gelin daha sonra bir odaya alınır, sabaha kadar, yakılan kına nedeniyle gelin avucunu yıkamaz. Daha sonra gelinin elleri sabah yıkanır, gelinin avucuna sürülen kınadan biraz alınır ve damadın avucuna sürülür.

Yöresel Kıyafetlerle At üstünde Bir Gelin. Fotoğraf. 2(Yağınlı, 2004:184)

Geline, düğün kıyafeti olarak hezar (siyah çarşaf) veya yöresel kırmızı kıyafeti (bir çeşit yöresel örtülü kıyafet) düğüne gelen genç kızlar giydirir. Günümüzde artık siyah

çarşaf yerine beyaz gelinlik giydirilmektedir. Yine sabahleyin gelinin kaynanası, geline takacağı takıları, genç bir kıza vererek geline taktırır, daha sonra gelin, düğüne gelen misafirler ve akrabalar tarafından atla damadın evine götürülür, günümüzde artık at yerine araba tercih edilmektedir.(K.K. 5)

Sözlü kültürün teknoloji, değişen sosyo-ekonomik koşullar, köyden kente göç gibi güçlü şartlar karşısında değişmeden kalması artık imkânsız bir hal almıştır. Ataların; söz uçar, yazı kalır sözü sözlü kültür ürünlerinin yazıya geçirilmesi hususundaki önemi ortaya koymaktadır. Sözlü kültürün yazıya aktarılması; hızlı değişimin önüne geçebileceği gibi, meydana gelen dönüşümün de eskiden tamamen bağımsız olmasını engelleyecektir. Ancak her geçen gün sözlü kültür değişmekte; hatta kaybolmaktadır. Gerek hızla gelişen teknoloji gerekse diğer faktörler karşısında sözlü kültürün korunması, ancak kuşaktan kuşağa doğru şekilde aktarılması ve yazıya geçirilmesi ile mümkün olacaktır.

Ayrıca kına gecesi söylenen bu türkü ait olduğu toplumun tecrübelerini ve hayata bakış açısını ortaya koymaktadır. Türküde şehirli ve köylü ayrımının olduğunu görmekteyiz; çünkü şehir hayatı yaşayan birinin köy hayatına uyum sağlamanın güç olduğuna inanılır.

Kına gecesinde 1960 – 1980’li yıllar arasında şunların yapıldığı da söylenir: “Damat tarafından bayanların bu kına gecesi, davul-zurna ekibi ile kız evine gidip eğlendiği, talihli ve hamarat olduğu düşünülen birkaç bayanın mumlarla gelinin etrafında dönmeye başladığı söylenir. Ayrıca gelinin el ve ayaklarına kına yakıldıktan sonra, el ve ayaklarının kınanın iyi tutması için bezle sarıldığı, kına yakılırken gelinin avucuna altın ya da para konulduğu ve bu altın/paranın daha sonra damada verildiği görülür, damadın, bereketli maddi bir hayata sahip olmak için onu cüzdanında veya cebinde taşıdığı ifade edilir.”(K.K. 5)

Kına gecesinden sonra, sıra damat giydirmeye gelir, damat pazar günü giydirilir. Pazar günü davetliler öğle yemeğini yedikten sonra, sırada damadın giydirilmesi vardır. Damadı giydirmek için damat düğünün yapıldığı yerden ayrı bir meydana götürülür. Bu meydana davetlilerin hepsi gider. Bu meydana davul zurna eşliğinde gidilir ve damadın kız kardeşleri damadın önünde oynayarak meydana kadar gider. Damadın düğün kıyafetleri bir kalbur üzere baş üstünde taşınarak meydana götürülür. Meydanda bir yandan yine davul zurna eşliğinde halay çekilip oyunlar oynanırken bir yandan da damat, arkadaşları tarafından giydirilir. Damada gömlek, ceket ve yöresel bir kıyafet olan şalvar giydirilir. Başına da sekiz köşeli kasket takılır. Damat giydirildikten sonra damat, arkadaşları veya akrabaları tarafından evine götürülür. Ardından düğün biter.

Damat giydirme hakkında Yağınlı’nın şu bilgilere yer verdiği görülür: “Gelin geldiği günün, akşam namazından sonra damadın arkadaşları gelir, damatlıklarını giydirirler. Hangi parça giydiriliyorsa koro halinde ‘mübarek ola.’

diye bağırır. Neşe, şakalaşma ve eğlence içerisinde giydirirler. Berber gelir, orada damat tıraşı yapar. Hazırlıklarını tamamlar.(184: 2004)

3.6. Nikâh-Gerdek

Evliliğin en önemli ve nihai aşamalarından biri olup evliliğin resmî ve dinî bir nitelik kazanması için atılan adımlardan biridir. Evlenme, bireyin bir statüden (bekârlık), başka bir statüye (karı-koca) geçtiğini gösteren bir geçiş dönemidir. (Irmak, 2016: 122)

Evlilik; hem bireysel hem de toplumsal anlamda Türkler için önemli bir eşik olarak görülen, gerek damat gerekse gelin tarafı için büyük önem arz eden, evlenme yaşı gelen bireylerin yuva kurmak için başvurduğu yollardan biridir. Evlilik, başlayacak olan yeni hayatın sevgi ve samimiyetle resmîyete kavuşmasıdır.

Türk kültüründe olduğu gibi, Adıyaman'da da İmam nikâhı ve resmî nikâh olmak üzere iki çeşit nikâh karşımıza çıkmaktadır. İmam nikâhı, resmi nikâhtan yani düğünden kısa bir süre önce kıyılır. "Bu nikâhta imam, gelin adayına, damat adayından mihir (Mehir, mihr) isteyip istemediğini, istiyorsa ne kadar istediğini belirtmesini ister."(K.K. 2) Gelin adayı istediği mihiri damat adayı verirse imam nikâhı kıyılır. Resmî nikâh ise imam nikâhından sonra kıyılır. Ancak bu anlayışın geçmişle kıyaslandığında, günümüzde değişiklik gösterdiğini görmekteyiz. Toplum ve aile yapısına bağlı olarak aylar önce de imam nikâhının ve resmî nikâhın kıyıldığı görülmektedir. Bu durum; hem ailelerin birbirlerine olan güveni ve aile olmaya başladıklarını, hem de çiftlerin ciddi olduklarını bize göstermektedir.

Bilmen nikâhı şöyle ifade eder: "Nikâh denilen evlenme akdi (sözleşmesi) karı koca olacak Müslümanlar veya bunların velileri yahut vekilleri arasında iki mümin erkeğin veya bir erkekle iki mümin kadının şahitlikleri ile gerçekleşir. Çiftlerden biri tarafından teklif ve diğeri tarafından kabul olur. Şöyle ki; ben seni zevce edindim diye yapılan teklife, karşı taraf da kabul ettim der. Çiftlerin veli veya vekilleri; ben falanın kızı falanı, velisi veya vekil olduğum falan için zevce olarak kabul ettim diye yapılan teklife karşı, ben de falan kimseyi velisi veya vekili bulunduğum falancaya veli veya vekil olarak evlendirdim diyerek şahitler nikâha şahadet eder."(2019: 618-619)

"Sözlükte mehir (mehir) "ücret" mânasına gelir. Bir fıkıh terimi olarak evlilik esnasında ödenen para veya malı ifade etmesi bu uygulamanın evlilik kurumunun Sâmi kültüründeki ilk şekilleriyle irtibatlı olmalıdır. Kur'ân-ı Kerîm'de mehir anlamında ecrin çoğulu olarak üçür, farîza ve saduka (çoğulu sadukât) kelimeleri geçmektedir. Hadislerde bu mânada daha çok mehir ve sadak terimlerine rastlanmaktadır. Bazı durumlarda "misil mehir" anlamında ukr kelimesi de kullanılmıştır. Türkçede ise daha çok mihr şeklinde kullanılır."(Aydn, 2003: 389)

Geleneksel toplumlarda din önemli bir faktördür. Dinî bir hayat yaşama gayreti çoğunlukla tercih edilir, aile ve toplum hayatı buna göre düzenlenir. Adıyaman yöresinin gelenek-görenek ve yaşam tarzına baktığımızda, bunların

muhafazakâr bir yapıya bağlı olarak meydana geldiğini görmekteyiz. Toplumun hayatına yön veren, onu düzenleyen birçok faktörün dinî temeller üzerine oturtulduğu görülmektedir. Bu nedenle yapılan evliliklerde din önemli bir faktör olarak karşımızda belirir.

Bu hususta Hazreti Muhammed (sav)'in şu hadisi şerifi örnek verilebilir: "Nikâh benim sünnetimdir. Kim benim sünnetime uygun davranmazsa benden değildir. Evlenin. Çünkü ben (kıyamet günü diğer) ümmetlere karşı sizin çokluğunuzla iftihar edeceğim..."(Görmez- Özafşar vd. 2020: 31)

Yörede hem Hz. Peygamber'in övgüsüne mazhar olmak hem neslinin çoğalmasını, devamını sağlamak hem de daha güçlü ve nüfuzlu bir aile olmak için evlilik önemli bir olgu olarak kabul edilmektedir. Yine yörede çocuk sayısının çok olmasına (ortalama 7-8) önem verilirdi. Bu durum bir güç göstergesi olarak değerlendirilirdi. Ayrıca çalışma hayatında da bu sayıya çokluk önemli bir yer tutuyordu. Günümüze geldiğinde artık çok çocuklu aile düşüncesi, yerini az çocuklu aile düşüncesine bırakmıştır. Değişen hayat koşulları, arzu edilen sosyo-ekonomik hayat düzeni ve kentleşme sorunu; az çocuklu bir aile hayatını getirmiştir.

"Gelin; kendi evine(damat evi) getirilirken, damat tarafı gelini bayrakla karşılamaya giderdi, sonra evin avlusuna geldiğinde attan inmeyerek kayınbabasından inek, koyun vs. isterdi. Kayınbaba, gelinin istediklerini verdikten sonra gelin attan inerdi. Ayrıca gelin attan indiği zaman da kurban kesilirdi. Gelin içeri girdiğinde, kucığına bir kız, bir erkek çocuk verilirdi ve gelin de çocuklara para verirdi. Gelinin kucığına çocukların verilmesindeki gaye; gelinin çocuklarının olmasının istenmesidir.(K.K. 9)"Gelin içeriye girdiğinde, annesinin ayakkabısına koyduğu parayı; gelinden sonra içeriye giren ilk kişi alırdı."(K.K. 8)

Günümüzde düğün konvoyu yapılmakta, gelin ve damat kendi evlerine getirilmeden önce huzurlu bir aile hayatını yaşamaları için bir türbeye giderek dua ederlerdi.

"Gelin, damat evinden içeri girmeden, avludayken damat evinin damına çıkan kişiler tarafından gelin, damat ve düğüne gelen misafirlerin üzerine çikolata ve şeker atılırdı. Burada amaç, gelin ve damadın ağız tadıyla hoş bir ömür ve evlilik hayatı geçirmelerini dilemektir."(K.K. 10)

"Gelin damat evine vardığında bayan davetlilerden biri tarafından attan indirilir. Çeyiz sandığı gelin damat evine gittiği gün götürülür. Çeyiz sandığının içinde bir kilim (halı), gelinin kıyafetleri ve damadın düğün kıyafeti olur. Damada düğün kıyafeti kayınpederi tarafından alınır ve gelinin çeyiz sandığına koyulur."(K.K. 12)

Damat ve düğüne gelen davetlilerin çoğu yatsı için camiye gider. Camide mevlit okunur, duası yapılır. Yatsı namazı kıldıktan sonra damadın koluna girilir, koro halinde kasideler söylenerek evine getirilir. Kapı önünde gerdek gecesi duası yapılır. Damat tebrik edilerek gerdeğe konur.(184: 2004)

3.7. Çeyiz Dağıtma

Gelin; âdet olduğu üzere, artık kendi evine girdiğinde kendisini görmeye gelenlere birtakım hediyeler verir, buna çeyiz dağıtma denir.

“Gelin tarafından küçük çocuklara beyaz renkli ipekli cep mendili hediye olarak verilir. Burada amaç, yeni evli çiftin nazardan korunmak istenmesidir. Düğünden üç gün veya bir hafta sonra gelin eşiyile birlikte, kendi ailesini ziyarete gelip el öper ve orada kendisini ziyarete gelen yakın akrabalarının yanında âdetten gözyaşı dökerdi.

Gelin; damat evine getirildikten sonra bir perde arkasına alınır. Yeni evinde kendisini görmeye gelen misafirlere bohçasından çorap, mendil gibi hediyeler verir.”(K.K. 3)

“Gelin, damatla birlikte kayınbabasının evine gidip geldikten sonra; gelinin anne babası ve kardeşleri hazırladıkları bir bohça ile gelinin evine giderdi ve yine damadın ailesi kaç kişiden müteşekkilsen her biri için ayrı ayrı bohça hazırlardı. Aynı şekilde, damadın ailesi de gelinin aile bireyleri kadar bohça hazırlayıp gelinin ailesinin evine bohça götürürdü; hediyeleşme bittikten sonra yemek yenir, sohbet edilirdi.”(K.K. 6)

Hediyeleşme Türk kültürünün önemli geleneklerinden biridir. Hediyeleşmek insanları birbirine yakınlştırmanın yanı sıra birbirini tanıma imkânı veren, küskünlerin barışmasına vesile olan önemli bir gelenektir. Nitekim İslam’da hediyeleşmek sünnettir. Bu hususta Ebû Hureyre’den nakledildiğine göre Hazreti Peygamberin hadis-i Şerifi şöyledir: “Hediyeleşin. Çünkü hediye, gönülden kını söküp atar...”(Görmez-özafşar vd.: 2019: 365)

SONUÇ

Evlilik; Türk toplum hayatı ve kültüründe hem dinî ve toplumsal hem de bireysel açıdan önem arz eden önemli geçiş dönemlerinden biridir. İnsan hayatının önemli dönüm noktalarından biri olan evlilik; aile ve yuva kurmak, neslin çoğalması, devlet, aile ve toplumsal mevcudiyetin devamı için kültürel ve geleneksel yönlerden hayati önem teşkil eden olgulardandır. Türk kültüründe her yörenin kendine has kız isteme, nişan, nikâh ve evlilik merasimleri görülmektedir. Türkiye’nin bir kavşak konumunda olması; farklı medeniyetlere beşiklik etmesine vesile olmuştur. Bu durum Türk kültüründe farklı kültürel zenginliklere, gelenek ve göreneklerin belirmesine zemin hazırlamıştır.

Adıyaman evlilik âdetlerinde yaygın olmasa da başlık parası, beşik kertmesi gibi eski Türk evlilik âdetlerinden izler taşıdığını görüldüğünü söylemek mümkündür. Genel itibariyle değerlendirdiğimizde gelenek ve göreneklerine bağlı bir şehir olarak göze çarpmaktadır. Bireysel ve toplumsal hayat içinde gelenek ve göreneklerini koruyup gözeten, yaşayan ve yaşatan; sonraki nesillere bu manevi ve kültürel mirası öğreten bir Anadolu şehridir. Bu; önemli geçiş dönemlerinden biri olan düğünlerde de kendini göstermiştir. Düğünler tam anlamıyla yörenin kültürünün, folklorunun ve gelenek – göreneklerinin görüldüğü toplumsal ve kültürel bir unsurdur.

1960 – 1990 yılları arasında yapılan düğünlerde, yöresellik ve geleneksellik ağır basarken 1990-1995 sonrasında bu yöresellik ve gelenekselliğin yerini, modern düğünlere bıraktığı görülmüştür. Düğünlerin modern şekline gelmesinde; okuryazarlığın artması, teknolojinin gelişmesi, değişen hayat koşulları, gelenek ve göreneklerin her yeni nesle olduğu gibi aktarılamaması, köy-kent hayatının değişmesi, göç, ölüm gibi faktörler etkili olmuştur. Atalarımızın, eğitim ailede başlayan ilk kültürü için önem arz etmektedir; çünkü ailede başlayan ilk eğitim ve aile yapısı, bize; sözlü kültürümüzün devamı, korunması ve şekillenmesi bakımından önemli bir hususu göstermektedir. Her neslin yetişmesi ile toplumun gelenek-görenek, kültür ve folklor yönünden yeniden şekillendiği yadsınamaz.

KAYNAKÇA

- Alsaç, F. (2022), Orta Asya'dan Anadolu'ya Baraklar "Medya Aracılığıyla Kültürel Bellek Mekânlarının Korunması: Türkmen Evlenme Âdetleri Bağlamında 'Türkmen Düğünü Dizisi', Gaziantep: Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Kültür yayınları
- Atalay, B. (1998), Divânü Lügati't-Türk Tercümesi, C.I-IV, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Ataman, S. Y. (1992), Eski Türk Düğünleri ve Evlenme Ritleri, Ankara: Kültür Bakanlığı yayınları.
- Bilmen, Ö. N. (2019), Büyük İslam İlmihali 37.B. İstanbul: Semerkand yayınları.
- Eker, G. Ö. (2000), "Türk Düğün Geleneği İçinde Karakeçili Türk Düğününün Ritüel Açısından Değerlendirilmesi", Milli Folklor 12 (46), 92-100.
- El A., İ. B. M. (2019), Keşfü'l-Hafâ C. 2. İstanbul: Beka yayıncılık.
- Ergin, M. (1989), Dede Korkut Kitabı I, Ankara: Türk Dil Kurumu yayınları.
- Görmez, M.- Özafşar M. E. vd. (2019), Hadislerle İslam C. 4. İstanbul: İleri Basım Matbaacılık.
- Görmez, M.- Özafşar M. E. vd. (2020), Hadislerle İslam C. 4. İstanbul: İleri Basım Matbaacılık.
- Halaçoğlu, Y. (1988), Adıyaman, İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi C.1, 377-379.
- Has Hacıp, Y. (1991), Kutadgu Bilig (çev. R. Rahmeti Arat) Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Irmak, Y. (2016), "Doğumdan Ölümüne Bingöl Geçiş Dönemleri İnanç ve Uygulamaları", Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Bingöl Üniversitesi, 6 (11), 113-132.
- Irmak, Y. (2018), Almancı Batı Avrupa Göçmen Türk Toplumuna Sosyo-Kültürel Bir Bakış, Ankara: Berikan Yayınevi.
- Nevevî, İ. (2011), Riyâzu's Sâlihîn Muhtasar 8. Baskı, İstanbul: Işık yayınları.
- Ögel, B. (2001), Türk Mitolojisi I, İstanbul: MEB.
- Örnek, S. V. (2014), Türk Halkbilimi, Ankara: Bilgesu.
- Özsoy, B. S. (2006), Dede Korkut Kitabı, Ankara: Akçağ.
- Sakaoğlu, S. (2013), 101 Anadolu Efsanesi. Ankara: Akçağ.
- Saraç, Ö. (2014), Halkbilimi Açısından Boyabat'ta Kültürel Değişim, Ondokuz Mayıs Üniversitesi SBE., Doktora tezi, Samsun.
- Yağınlı, A. A. (2004), Adıyaman Ağzı ve Kültürü Adıyaman: Özgül Ofset.

KAYNAK KİŞİLER

Kaynak Kişi No	Ad Soyad	Doğum Yılı	Doğum Yeri	Eğitim Durumu	Mesleği
K.K. 1	Abuzer Bektaş	1950	Adıyaman	Okur yazar	Çiftçi
K.K. 2	Aydın Karakaş	1961	Adıyaman	Lise	Çiftçi
K.K. 3	Ayşe Toprak	1962	Kâhta	İlkokul	Ev Hanımı
K.K. 4	Ebubekir Aytekin	1951	Adıyaman	Üniversite	Öğretmen
K.K. 5	Fatma Toprak	1950	Kâhta	İlkokul	Ev Hanımı
K.K. 6	Fidan Karakaş	1962	Adıyaman	İlkokul	Ev Hanımı
K.K. 7	Fidan Öztürk	1953	Kâhta	İlkokul	Ev Hanımı
K.K. 8	Hatice Toprak	1960	Adıyaman	İlkokul	Ev Hanımı
K.K. 9	Mahmut Yücedağ	1973	Adıyaman	Üniversite	Öğretmen
K.K. 10	Mustafa Özleyik	1953	Kâhta	İlkokul	Çiftçi
K.K. 11	Müslüm Toprak	1958	Samsat	Lise	Esnaf
K.K. 12	Rıfat Devran	1964	Adıyaman	İlkokul	Esnaf

EXTENDED ABSTRACT

Weddings; Marriage is one of the important stages of marriage, which is one of the transition periods of human life, and is one of the elements that reflect the folklore, culture, lifestyle, customs, traditions and customs of the nation to which it belongs. Weddings have an important place in experiencing and keeping alive the oral culture of a nation; It plays an important role in strengthening unity and solidarity, and in the growth and closeness of families.

Girl; By the command of Allah and the words of our Prophet, we want your daughter for our son, the request is made with the words and the promise is broken. In the region, this is called beard kissing. This ceremony is performed at isha time or between isha and evening prayer, depending on the season. Depending on the number of people invited, the groom's side brings a large tray of baklava and yoghurt to the girl's side. Before the stage of wanting a girl, a boy of marriageable age must somehow show or express that he wants to get married. In the region; Long ago, a boy who wanted to get married would indicate that he wanted to get married by either growing a mustache or sticking a spoon in the middle of the rice.

Getting a bride and a wife, which is praised in Dede Korkut for reasons such as hospitality in the region, complying with traditions and customs, and attaching importance to morality, are among the characteristics that both the groom's family and the groom desire and want to see in the person they will marry. This understanding; It has survived hundreds of years ago and continues to be valid today, and is important in both social and family life.

In the past, the close relatives of the groom and the bride were invited to the engagement ceremony and it was held at the girl's house. However, today we can say that the parents, grandparents and uncles of both parties attend the engagement ceremony. "At the time of engagement, the groom's side; He takes the engagement dress, the gold the girl's side wants, etc. During the engagement ceremony, after eating the baklava brought by the groom and the treats of the host, they would pray for the goodness of the engagement and no games or music would be played. After the prayer, the engagement ceremony ends and the girl leaves her home.

Nowadays, the groom candidate attends the engagement ceremony and, after a prayer, the rings are put on the bride and groom candidate by a family elder. After the engagement ceremony, games would be played accompanied by cheerful music, halay dances would be performed, and then the engagement ceremony would end. After the engagement, during the Ramadan holiday to the bride-to-be; various gifts such as clothes and rings; During the Eid al-Adha, a sacrificial ram was taken. Such a gift from the girl's side to the boy's side is not seen.

It is also said that the henna night was held as follows between the 1960s and 1980s: "On this henna night, the ladies from the groom's side go to the girl's house with the drum and flute team, and after having fun, a few ladies who are considered to be lucky and skillful begin to circle the bride with candles. After henna is applied to the bride's hands and feet, her hands and feet are wrapped with a cloth to ensure that the henna adheres well. While henna is being applied, gold or money is placed in the bride's palm and this gold/money is given to the groom, who carries it in his wallet or pocket. The purpose here is to want the groom to have a fruitful material life.

When the bride arrives at the groom's house, she is dismounted from the horse by one of the female guests. The dowry chest is taken to the bride's house on the day she goes to the groom's house. Inside the dowry chest are a rug (carpet), the bride's clothes and the groom's wedding outfit. The groom's wedding outfit is bought by his father-in-law and placed in the bride's dowry chest.

The aim of this study is; It is to show the many changes that have occurred in Adiyaman weddings from past to present. Namely, while between the 1960s and 1990s, the bride was dressed in a black local outfit instead of a wedding dress - although this outfit is still worn in very few places today - it is seen that this has been replaced by a white wedding dress today. Change and transformation; It has begun to make itself felt more and more in every segment of society with each passing day.